

Geboorte in de stal

Joris Vercammen 26-12-22

We zitten tegenover elkaar. Zij op bed, ik op een stoel ernaast. Tot voor kort was ze nog mobiel met haar elektrische rolstoel, nu ligt ze haast permanent op het ziekenhuisbed dat in de slaapkamer geïnstalleerd is. 's Ochtends wilde ze nog wel eens naar de kamer rijden, maar dat is nu een vermoeiende excursie geworden. Ze heeft een ernstige ziekte. Het is begonnen toen ze goed dertig was. Ik schat haar

zestig.

"Het gaat niet goed", zegt ze, "de vraag is of mijn verjaardag nog haal. Dat is over een goed half jaar."

"Hoe zou het zijn aan de overkant?", vraagt ze.

"Zou er verschil zijn?", probeer ik, "behalve dan de slangetjes die nu in je neus zitten en je benen die niet willen, en dat er geen haat meer is en geen oorlog, enzo."

"Er is een overkant", zegt ze. "Ja", zeg ik, "daar vertrouwen we op."

"We blijven groeien, altijd is er die uitnodiging om te groeien, dat is nu zo en dat is ook zo als we gaan sterven.", voeg ik toe.

"Ja", bevestigt ze, "ik heb me nooit willen afvragen waarom ik ziek geworden ben, want dat heeft geen zin. Weet je, die vervloekte MS heeft me doen groeien en in mij veel liefde gewekt. En ik merk dat ik ook in staat en het beste in anderen naar boven te halen."

"Ondanks de ziekte", zeg ik. "Neen", corrigeert ze, "dankzij de ziekte". En ik denk: dat mag alleen maar iemand zeggen die weet waarover ze spreekt. Ik voel diep respect.

De lezingen van de kerstnacht overdenkend, vond ik mij ineens terug aan het ziekbed van deze vrije vrouw. Zo schrijft Jesaja: "Het juk dat op hen drukte, de stok op hun schouder, de staf van de drijver, U hebt ze verbrijzeld. [want] een kind is ons geboren." (Jesaja 9, 3-5) Het contrast is groot. De vrijheid van die stervende vrouw tegenover de situatie die de profeet beschrijft: het vastzitten aan een verleden dat je gevangen houdt als een slaaf, en dat je onderuit haalt, domineert en kleineert. Konden we maar met ons verleden breken...Want zou dat niet moeten gebeuren vooraleer er iets nieuws kan beginnen?

De profeet kondigt bevrijding aan. Het teken daarvan is de geboorte van een kind. Nu is dat altijd een soort van klein wonder, maar het voltrekt zich toch midden in de wereld van de mensen. In dat opzicht is het allerminst sensationeel. Midden in het gewone leven van mensen kunnen zich wonderlijke wendingen voordoen. Zoals dat bij de herders in het Lucasevangelie het geval is. Ze zijn ook 's nachts bij hun kudde. Ze zijn dus aan het werk. Ze krijgen bezoek van een engel die hen uitnodigt naar de stal te gaan. Nog zoiets: een stal, dat behoort tot hun dagelijkse werkelijkheid. Midden in het normale leven zijn blijkbaar van die wondere wendingen mogelijk."Vandaag is (,,,) "

jullie een redder geboren, (...) Dit zal voor jullie het teken zijn: jullie zullen een pasgeboren kind vinden dat in doeken gewikkeld in een voederbak ligt."

(Lucas 2, 11-12)

De kwestie lijkt te zijn, midden je normale doen 'engelen' op te merken en je te laten raken door hun uitnodiging. Want je leven is nooit af, altijd zijn er wendingen ten goede mogelijk. Nog altijd is er groei mogelijk in ons mens-zijn. Er is niets – niet in ons persoonlijke leven noch in de wereld – dat in staat is ons voor goed gevangen te houden in onmacht, schuld en schaamte. Dat is toch ook juist wat mensen die met Jezus te maken kregen ervaren hebben? Jezus, geboren bij heel gewone mensen, is volgens Paulus de 'tedere vriendschap van God' voor de mensen. (Titus 2,11) Dat is het geheim dat ze ervoeren in de ontmoeting met hem. Op een of andere wijze nam hun leven altijd een wending naar een grotere vrijheid om lief te hebben.

Een geboorte kan men niet forceren. Zeker niet de geboorte van de vrijheid. Een geboorte vraagt om stilte en om vertrouwen. En we hebben behoefte aan 'engelen' die ons de weg wijzen naar 'de stal' die zich – ergens - ook in óns leven bevindt. Zo kan ziekte 'een stal' zijn, dat wil zeggen zo'n plek die nu eenmaal in het gewone leven kan opduiken als een onvermijdelijke bestemming. En het is blijkbaar in 'die stal' dat de 'tedere vriendschap van God' ook in ons de vrijheid doet geboren worden, de vrijheid om lief te hebben. Kerstmis is de uitnodiging om dat soort van 'engelen' voor elkaar te worden, zoals die ernstig zieke vrouw er een was voor velen, waaronder ik zelf. En daarom is Kerstmis ook dankbaarheid...voor Gods tedere vriendschap en voor al diegenen die er de boodschappers van zijn.

+ Joris Vercammen

Heiligenverering: grenzeloze solidariteit

Joris Vercammen 21-11-22

Wat is het verschil tussen heiligenverering en personencultus?

Een personencultus veruitwendigt zich in een overtrokken en onredelijke dweepzucht en bewondering voor bepaalde invloedrijke personen en hun prestaties. Dit valt regelmatig filmsterren, topsporters of wereldlijke bewindvoerders te beurt. De afstand tussen deze personencultus en de heiligenverering is evenwel hemelsbreed. "Aan Cleopatra denkt men terug, tot Maria bidt men", zo zegt het, met een boutade, de nieuwe Katechismus.

De heiligen worden niet vereerd op grond van hun prestaties, maar wel om wat hun daarbij bezielde heeft. Een authentiek geloof en leven heeft hun levenswandel van Gods heiligheid vervuld. Versmalt en ontaardt de personencultus de mens, dan wordt van de verering van heiligen verwacht dat zij verheft en verruimt. Zo maakt geen enkel liturgisch gebed van het (oud-) katholieke kerkboek gewag van de buitengewone prestaties van heiligen.

Protestanten stonden zeker afwijzend tegenover heiligenverering. Luther wil ze nog wel 'gedenken', maar het gereformeerde protestantisme wil echter in het geheel geen heiligenverering. Een mens heeft immers geen verdienste aan eventuele heiligheid. De mens is een zondaar en alleen heilig door Gods genade.

Was tot in de eerste helft van vorige eeuw het bidden tot heiligen populair onder rooms-katholieken, de secularisatie heeft veel van die gebedspraktijken doen verdwijnen. Als men nu kiespijn heeft, maakt men eerst een afspraak met de tandarts.

Toch is bidden tot een heilige niet zonder meer zinloos. Het gaat erom dat de bidder wil groeien in geloof en liefde. Heiligen zijn gelovigen die dat soort van groei intens hebben doorgemaakt. Ze hebben hun bestemming ondertussen bereikt, maar zijn dus ook bekend met alle hindernissen en valkuilen op de weg naar God. We mogen ervan uitgaan dat ze begaan zijn met ons en met ons welzijn. Ze zijn over de grenzen van de dood heen solidair met ons. Ze zijn ons niet alleen tot voorbeeld, er is ook een actieve betrokkenheid van hen naar ons toe. Gelovigen horen immers samen, ook over de grenzen van de dood heen. De kerk op aarde en die in de hemel horen bij elkaar en vormen één grote kring rond Gods troon, om Gods lof te zingen om al het goede dat tot stand komt en waarvan God de bron is.

Joris Vercammen

Willem Barnard en Allerheiligen

Hans Uytenbogaardt 30-1-22

Over de opmaat van Voleinding en Advent

Een gedenkdag die bij uitstek past op de weg van de liturgie in de Herfsttijd is de viering van Allerheiligen op 1 november. De liturgie van deze dag plaatst het 'gedenken van 'allen die ons zijn voorgegaan' in de bredere

context van de eschatologie van de herfsttijd. Typerende kenmerken daarvan zijn het gedenken van Jeruzalem als het doel van de pelgrimerende gemeente, met daarmee verbonden de connotaties van oordeel, recht en vrede (vgl. Jes. 60). Een ander, meer persoonlijk accent van Allerheiligen is gericht op de 'geroepen heiligen' zelf (1 Kor. 1,21): zij hebben een leven geleid van navolging en – toen, maar zeker ook nu – het martelaarschap.¹ Al die velen gekend en ongekend samen vormen de stoet die Allerheiligen viert.

In het spoor van prof.dr. Gerardus van der Leeuw² is het met name Willem Barnard³ die in zijn geschriften, liederen en gebeden de protestanten aanspoort om samen met de catholica Allerheiligen te vieren. Wie Willem Barnard bedoelt als hij spreekt over de 'gemeenschap van de heiligen'⁴ en de viering van Allerheiligen, citeert hij het lied 'Met alle heiligen' van zijn vriend, de dichter Muus Jacobse:⁵

*De heiligen ons voorgegaan,
hebben hier niets verworven,
maar zijn aan 't einde van hun baan
als vreemdeling gestorven.*

...

*Komt, zingen wij tesaam
met alle heiligen!*

Met de inzet van dit lied wordt 'precies aangegeven waar het om gaat in een 'maand met alle heiligen', zegt hij als hij het karakter en de samenhang van de zondagen van de Voleinding en Advent gaat beschrijven.⁶ Pelgrimage en de bijbehorende 'vreemdelingschap' blijven de wachtwoorden! De verbintenis tussen de gedachtenis van de heiligen en de eschatologische verwachting. Die in dit saeculum, deze eeuw die op haar eind loopt, eeuwige pelgrimage van de 'eindelooze rij'⁷ geloofsgetuigen op weg naar het nieuwe Jeruzalem.

...

*van alle kanten komen zij,
de lange lanen door,
het is een eindelooze rij,
de kinderen gaan voor.*

...

Het kenmerk van de heiligen in Schrift en traditie is de onverbreekelijke eenheid tussen de heiligen 'van naam' en 'de toegewijden, stillen in den lande.'⁸ Samen vormen zij de stoet van pelgrims van wie Barnard in het spoor van Johannes op Patmos dicht: 'Ik zag de doden klein en groot / staande voor zijn gezicht, / weer uit de nacht van tijd en dood te voorschijn opgericht.'⁹

Intrigerend is hoe Barnard de gedachtenis van de pelgrimerende heiligen verbindt met de herfsttijd van het liturgisch jaar. In aansluiting bij Allerheiligen, die liedjes van verlangen van de pelgrims en de 'stillen in den lande', ziet hij deze gedenkdag als de opmaat van de laatste zeven weken van de 'liturgische' herfst, die immers duurt tot aan het aanbreken in de Kerstnacht van de Tij van Kerst en Epifanie. Het betreft de drie zondagen van de Voleinding, zoals die in het aloude lutherse en anglicaanse lectionarium worden aangegeven en de vier weken van de Advent. In deze zeven weken wordt de 'mare van het Einde, de boodschap van het uit-zicht',¹⁰ die met name de herfsttijd vanaf Allerheiligen kleurt, verbonden met het toeleven naar de gedachtenis van het 'voorgoed begonnen begin' in december. Samen vormen zij de tijd van de 'Adventus Domini', de Komst van de Heer.

Daarbij moet dan steeds opnieuw worden bedacht dat de gedachtenis van 'alle heiligen' primair is ontstaan uit de gedachtenis van de martelaren. Aldus ingekaderd in de weg van de liturgie van de Herfsttijd blijkt het feest van Allerheiligen een gelukkige inzet te zijn van de volgende zeven weken onderweg naar de viering van Voleinding en van Kerst en Epifanie.

Hans Uytendogaardt
emeritus predikant
van de Protestantse Kerk In Nederland

- - -

¹ Dienstboek-I PKN Schrift-Maaltijd-Gebod, p. 929-930

² Dr. G. van der Leeuw, Liturgiek, Nijkerk 1946, p. 102

³ W. Barnard, Binnen de tijd, het zinsverband der liturgie, Haarlem / Hilversum z.j. (1964), p. 284v

⁴ Vgl. de derde vraag bij doop en belijdenis in de Apostolische Geloofsbelijdenis, Dienstboek PKN-II, Leven-Zegen-Gemeenschap, p. 80-81

⁵ Liedboek, Zingen en bidden in huis en kerk, 728 - Met alle heiligen

⁶ Willem Barnard, Op een stoel staan (III) herfst en winter, Haarlem 1979, blz. 79-93; Liedboek 2013, 728

⁷ Liedboek, Zingen en bidden in huis en kerk, 737 - Van Jeruzalem

⁸ Liedboek, Zingen en bidden in huis en kerk, 732 - Voor de toegewijden

⁹ Guillaume van der Graft, Verzamelde Liederen, 167 - Ik zag een grote witte troon

¹⁰ Vgl. W. Barnard, Binnen de tijd. p. 292

¹¹ Willem Barnard is niet de enige die op deze wijze de komst van de Heer in heerlijkheid en de geboorte van Jezus Christus in elkaars perspectief ziet. Bijvoorbeeld de Church of England telt in haar dienstboek *Common Worship* de zondagen na Allerheiligen tot Advent als resp. 'The fourth, third, second and next Sunday before Advent'.

Het kruis als teken van verzoening en eenheid

Henk Schoon 30-9-22_

Aan het slot van de 11^e assemblee van de Wereldraad van Kerken in Karlsruhe werd een boodschap opgesteld die de gedachten en overwegingen weergaf van de ruim 4.000 deelnemers uit 120 landen. Een woord dat meermalen in deze boodschap voorkomt is het woord 'verzoening'. 'De liefde van Christus beweegt de wereld tot verzoening en

eenheid.' (1 Joh. 4:9-11). Deze prachtige tekst lees ik vaak als ik als pastoor communie ga brengen bij iemand thuis.

De tekst gaat vooraf aan de belijdenis van de zonden door de communicant. De beweging van Gods liefde naar verzoening nodigt uit om onze tekortkomingen onder ogen te zien en die te benoemen. Het belijden van wat niet goed gaat is een onmisbaar onderdeel om de verzoening en eenheid die Gods liefde naderbij brengt te bereiken.

De gezamenlijke boodschap doet dat ook. Ze spreekt van 'onrecht en discriminatie, die machthebbers vaak gebruiken om anderen te onderdrukken in plaats van te bouwen aan inclusie, gerechtigheid en vrede. Individuen, volkeren en landen worden geconfronteerd met rampen die rechtstreeks voortvloeien uit een onverantwoorde en verbroken relatie met de schepping, wat heeft geleid tot ecologisch onrecht en de klimaatcrisis. Naarmate de klimaatcrisis verergert, neemt ook het lijden van arme en gemarginaliseerde mensen toe.' 'We belijden dat we de transformerende kracht van Christus' liefde nodig hebben om te komen tot een wereld die waarlijk verzoend en verenigd is.'

De verzoening en de eenheid die in de wereldwijde oecumene onder woorden is gebracht, vinden de kerken wanneer zij in het spoor treden van de Vroege Kerk en gezamenlijk de oude feesten vieren van de ongedeelde katholieke Kerk. Op zondagmiddag 18 september gaan voorgangers en leden van de Rooms-katholieke parochie, Oud-Katholieke parochie en de Protestantse Gemeente van Dordrecht samen de vespers vieren van het aloude christelijke feest van Kruisverheffing (zie hier onder). Na de vespers lopen zij in processie met het allerheiligst sacrament van de Grote- of Onze Lieve Vrouwekerk naar de H.Maria Maior. Het kruis gaat voorop in de processie. De verheffing en het tonen van het kruis aan allen die daar naar opzien is een kracht teken in deze wereld van oorlog en crises, van honger en geweld. Het kruis verbindt de christenen in de boodschap van hoop voor deze wereld, dat God deze wereld zó heeft liefgehad dat hij zijn eniggeboren zoon gezonden heeft om allen te redden. Zoekend naar verzoening en eenheid rijst het kruis op voor ons oog en spoort

ons aan om met Gods liefde daadwerkelijk de verzoening en de eenheid te bereiken nabij, tussen christenen onderling, en wijdverbreid, onder alle wereldvolken.

Henk Schoon, oud-katholiek priester

Afbeelding: (eigen foto) "De triomf van het geloof", Jan Terwen Aertsz (?) ca. 1540, zuidelijke koorbank in de Grote of OLV kerk Dordrecht:

Christus met kruisvaan staande op de triomfwagen, door de evangelisten getrokken. Voorop zit Vrouwe de Kerk door engelen gelauwerd.

Het feest Kruisverheffing is een van de twaalf grote feesten van het christelijk geloof (Oost en West) die op een vaste datum vallen. Het feest op 14 september herinnert aan het kruis van onze Heer, Jezus Christus, en met name aan de vondst ervan en het tonen ervan aan het volk in Jeruzalem ten tijde van keizer Constantijn (ca 325). Sindsdien kwamen door de eeuwen heen vele pelgrims naar Jeruzalem om het kruis te vereren. Bekend is het reisverslag van Egeria (4^e eeuw) die vertelt over het tonen van het heilig Kruis. De devotie van het heilig kruis heeft zich verplaatst naar steden in Europa, ook in Dordrecht, nadat delen van het heilig Hout een plek vonden in kerken en kapellen, die niet zelden 'Jeruzalemkapel' werden genoemd.

Wat is de kerk?

Marcel Sarot 30-9- 22_

Een van de grote struikelblokken in de oecumene is het verschil in kerkbegrip van katholieken en protestanten. Katholieken hebben een visie op de kerk die meer *top down* is, met Christus aan het hoofd, vertegenwoordigd door Zijn plaatsvervanger op aarde, terwijl protestanten de kerk meer *bottom up* zien: de Geest werkt in alle gelovigen, en die vormen samen een gemeenschap. Hiermee gaat samen dat voor katholieken de kerk belangrijker is dan voor protestanten, en zeker dan voor evangelicalen.

Evangelicalen vinden dat de kerk niet tussen de gelovige en Christus mag komen te staan, terwijl katholieken denken dat de gelovige primair via de kerk met Christus in contact staat. Dan mag je Christus en de kerk nooit tegen elkaar uitspelen.

Hoe doorbreken wij deze impasse? Wellicht kunnen wij hier iets leren van Yves Congar. In zijn grote, vooroorlogse boek over katholiciteit stelt hij dat de nieuwtestamentische term voor kerk, *ekklesia*, niet moet worden gelezen als *de verzameling* van mensen, maar *het verzamelen* van mensen. De activiteit gaat voor het resultaat, zowel letterlijk als figuurlijk. Kerk is een werkwoord, geen zelfstandig naamwoord. Onder verwijzing naar de Latijnse termen zegt Congar: de kerk is *convocatio* voor zij *congregatio* is. God verzamelt zich een volk; daar gaat het om. Het maakt het instituut kerk niet onbelangrijk: Als God aan het verzamelen slaat, doen wij er dom aan de verzameling die Hij aanlegt te bagatelliseren. Maar Congars gedachte geeft de kerk wel zijn juiste plaats: de kerk is er omdat Gods verzamelwerk nog niet is afgerond. God is nog niet alles in allen. De kerk staat onder het teken van het 'alreeds, nog niet.'

Het Nederlandse woord voor kerk komt van een ander Grieks woord, *kuriakè*, 'van de Heer (*Kurios*).' In ouder Nederlands: 'des Heeren.' Daarbij denken wij onvermijdelijk aan Psalm 24. In de Statenvertaling: 'De aarde is des HEEREN, mitsgaders haar volheid, de wereld en die daarin wonen.' De Statenvertalers zeggen er in een kanttekening bij 'volheid' bij: 'Te weten alle schepselen, waarmede de Heere de aarde vervuld heeft. Dat Hij dan uit dit alles, hetwelk Hem door het recht der schepping toekomt, Zijn volk tot een bijzonder eigendom voor Zich verkiest en op Zijn berg huisvest, is Zijn bijzondere genade.' Het gaat hier natuurlijk op de eerste plaats om het jodendom, dat zich onverkort de erfgenaam mag weten van Gods beloften. Maar in tweede instantie mogen wij dit ook betrekken op de kerk, die uitgaat van Gods eigen uitverkiezing en gericht is op de voltooiing daarvan, wanneer God alles in allen zal zijn. Dan is inderdaad heel de aarde *kuriakè* (des Heeren), niet alleen omdat zij door de Here is geschapen, maar ook omdat zij beantwoordt aan Zijn roepstem.

Marcel Sarot

Als protestant wonen in een klooster

Hans Kronenburg 20-7-22

Over het gezamenlijk gebed als bron van eenheid

Sinds kort woon ik in een klooster, of eigenlijk een voormalig klooster, dat ook functioneert als verzorgingshuis: het moederhuis van de Fraters van Utrecht op de grens van Zeist en De Bilt. Behalve fraters wonen er missiezusters, monialen, emeritipastores en nu dus ook een emeritus predikant. Een boeiend gezelschap van vrouwen en mannen die niet alleen samen

eten en koffiedrinken, maar ook proberen iets van de kloostertraditie te bewaren door samen de vespers te bidden en de eucharistie te vieren. Kerkrechtelijk mag ik aan dat laatste natuurlijk niet meedoen, maar niemand die daar een probleem van maakt: waar mensen als broeders en zusters samenleven, daar is de Heer immers in hun midden (Psalm 133)? Waarom zou dat wel gelden voor het gezamenlijk koffiedrinken en niet voor een gezamenlijke eucharistieviering?

Ik weet me dan ook helemaal opgenomen in de gemeenschap, ook al omdat ik (bij gebrek aan beter) als huisorganist fungeer en alle diensten mag begeleiden. Mede daardoor ben ik me nog veel meer dan voorheen bewust geworden van de gemeenschap vormende kracht van de liturgie.

In het oecumenisch gesprek is het vanouds een strijdpunt, of de gezamenlijke viering van de eucharistie het eindpunt vormt van de oecumene of het beginpunt. Moeten we het eerst eens zijn over allerlei dogmatische (en ethische!) vragen om samen de eucharistie te kunnen vieren, of komen we eerst biddenderwijs samen rond de Tafel van de Heer om vandaar uit 'samen op weg' te gaan? Ik heb gemerkt dat het in een gemeenschap waar het gezamenlijk gebed in Christus' naam centraal staat, volstrekt vanzelfsprekend is dat ook de eucharistie gezamenlijk gevierd wordt. Maar ook het omgekeerde is waar: waar mensen samen de eucharistie vieren, daar ontstaat een gemeenschap, daar ontstaat kerk.

Om het met de apostel Paulus te zeggen: 'Is niet het brood dat wij breken de gemeenschap met het lichaam van Christus? Omdat het één brood is, zijn wij, hoe velen ook, één lichaam: wij hebben immers deel aan het ene brood' (1 Kor. 10:16). Waar mensen samen deelhebben aan het lichaam van Christus (de eucharistie) **worden** zij lichaam van Christus (kerk). Mijn hart sprong dan ook op van vreugde, toen ik op Sacramentsdag - de donderdag na zondag Trinitatis - in onze kapel tijdens de eucharistieviering de voorganger hoorde bidden:

*Christus, manna uit de hemel,
Gij vormt allen
die deelhebben aan het ene brood
tot één lichaam –
bewaars uw gelovigen in vrede en eensgezindheid.*

Bij het zingen van de acclamatie heb ik stiekem een register bijgetrokken en net iets luider dan anders zongen we: *Heer, onze God wij bidden U: verhoor ons!*

Hans Kronenburg

De trooster komt

Lieske Keuning 30-6-22

'Vroeger zochten mensen troost in de kerk', zo wist het journaal onlangs te melden, 'maar tegenwoordig kan dat niet meer. Want de kerken lopen leeg. Dus moeten mensen nu hun troost zoeken in kunst en cultuur. Daarom krijgen deze sectoren extra subsidie'.

In dat ene journaalbericht werd duidelijk dat het algemene gevoelens blijkbaar is dat (1) de kerk heeft afgedaan, en (2) de kerk niets van doen heeft met kunst en cultuur. Maar ook dat de kerk de plek zou moeten zijn, waar mensen troost moeten kunnen vinden.

In coronatijd konden we niet naar de kerk. Kerkdiensten waren online te volgen. Je kon bij je eigen gemeente terecht, maar ook overal elders in het land, terwijl je gewoon thuis aan

de koffie zat.

Willem Jan Otten volgde geen online kerkdiensten, maar beleefde zelf zondag aan zondag met het kerkelijk jaar. 'Het kerkelijk jaar is een omvangrijk, 351 of 352 dagen durend kunstwerk waar eeuwenlang aan is gewerkt, en nog altijd aan gewerkt wordt.' Het kerkelijk of liturgisch jaar is daarom (door die uitgestrektheid in de tijd) volgens hem het grootste kunstwerk van de westerse beschaving. Het heeft in de loop der eeuwen vele mensen geïnspireerd tot muziek, liederen, schilderijen, gebeden. Hij schreef er een boek over: *Zondagmorgen*, met als ondertitel: 'Over het missen van God'. Het boek beschrijft het kerkelijk jaar als een door de eeuwen heen gegroeid leesrooster. En nuchter beschouwd is het dat natuurlijk ook, maar als het niet meer is dan dat, begrijp ik de ondertitel: 'over het missen van God'.

Pius Parsch* vergelijkt de geschiedenis van de totstandkoming van het liturgisch jaar met een kerkgebouw met een kruisgang, waaromheen in de loop van de eeuwen andere gebouwen aansloten. Daarbij werd dikwijls het zwaartepunt verlegd; de oorspronkelijke hoofdingang (Pasen) werd dichtgemetseld, een nieuwe poort aan de andere kant (Advent) werd gebouwd, zijvleugels en verbindingsmuren werden opgetrokken en verschillende bouwstijlen volgden elkaar op. Maar Pasen is en blijft het hart van het kerkelijk jaar en iedere zondag wordt gevierd als de dag van de Opstanding.

Rondom dit statige bouwwerk ontstond in de loop van de tijden een parkaanleg: dat zijn de feesten van de heiligen. Daar moest en moet van tijd tot tijd een kundige tuinman komen, die de bomen snoeit of velt, om het gebouw in eenheid en kracht weer beter te laten uitkomen. Want het gebouw van het liturgisch jaar is de hoofdzaak en niet het park.

Bij Willem Jan Otten is het kerkelijk jaar het grootste kunstwerk vanwege de uitgestrektheid in de tijd. Bij Pius Parsch krijgt het kerkelijk jaar hoogte en diepte. Je zou het een huis-om-in-te-wonen kunnen noemen. Een beschutte plaats in deze wereld. Een plek waar al je eigen zaken en zorgen worden gerelativeerd omdat ze gerelateerd worden aan Christus. Dit huis omvat levenden en doden, engelen en aartsengelen, het speelt zich af in hemel en op aarde. Het is één grote gemeenschap van God en mensen van alle eeuwen.

Pius Parsch noemt het kerkelijk jaar ook wel een voorzichtige leraar, een bekwame gids, een zorgzame opvoeder, een geduldige moeder. Deze moeder verliest haar geduld nooit, zij hoopt steeds: "Als het gisteren niet gelukt is, dan zal het vandaag misschien gaan. Begin altijd maar weer opnieuw!" En dat doet de kerk dan ook. Elk jaar weer opnieuw, steeds dezelfde teksten en liederen. Je groeit er steeds meer in en je gaat de hoogte en de diepte van dat huis ontdekken.

Maar het kerkelijke jaar is natuurlijk niet alleen het grootste kunstwerk van de westerse beschaving. Het is vooral een groots kunstwerk van de oosterse orthodoxie. Daar heeft het met uitgestrektheid in de tijd niets te maken. De tijd valt daar juist in het niet. Alles wat in de kerk gebeurt, gebeurt heden: Hodie Christus natus est! De Trooster komt! Het gebeurt heden, hier en nu, het gebeurt met engelen en aartsengelen en het is er reeds en toch nog niet.

Maar dat besef is in het Westen diep weggezakt. En dan wordt God vaak gemist.

Lieske Keuning, emeritus predikant PKN

Beschrijving van de icoon:

In het midden van de icoon is de Verrijzenis van Christus. Daaromheen zijn zestien christelijke feesten. Afgebeeld zijn van links naar rechts en van boven naar beneden:

1. De geboorte van de Moeder Gods
2. Opdracht van de Moeder Gods in de tempel
3. Drie-eenheid
4. De aankondiging
5. De geboorte van Christus
6. Opdracht van Christus in de tempel
7. Doop in de Jordaan
8. Intocht in Jeruzalem
9. Verheerlijking op de berg Tabor
10. De hemelvaart van Christus
11. Ontslapen van de Moeder Gods
12. Opwekking van Lazarus
13. Onthoofding van Johannes
14. Kruisiging
15. Hemelvaart van Elias
16. De kruisverheffing

___* Pius Parsch, *Het jaar des Heren, eerste deel Kerstkring*, Amersfoort 1941, p. 21 e.v.

Verrijzenis in de Bourgogne

Henk Gols 30-5-22

Een zonnige zondag in de Paastijd, in het zuiden van de Bourgogne, in het kleine middeleeuwse stadje Saint-Gengoux-le-National. Op zaterdag al las ik de aankondiging dat er in de kerk eucharistie zou worden gevierd. Van een eerdere pelgrimage door

Frankrijk wist ik hoe weinig vanzelfsprekend het is dat in oude kerken van stadjes en dorpen op zondag nog het brood van het woord en het brood van de tafel worden uitgereikt. Mijn verwachtingen waren niet hooggespannen, op vele plaatsen immers kwijnt de kerk.

Tot mijn verwondering vulde de kerk zich met vele gelovigen, waaronder jonge volwassenen en gezinnen met kinderen. Het voorgaan van de priester werd gekenmerkt door zorgvuldige aandacht: aandachtig sprak hij de woorden en voltrok hij de rituelen, aandachtig richtte hij zich in zijn preek tot de gemeente. De aandacht van de voorganger maakte de cantor en de lector, maakte heel de gemeente aandachtig. Zonder pretentie maar eerbiedig werd eredienst gehouden met de schoonheid van de eenvoud. Zorgvuldig werden de gebeden uit de traditie gezegd en de gezangen door cantor en gemeente gezongen. Deze viering was duidelijk niet bedoeld om *event* te zijn, werd niet opgeleukt, bood geen platform aan gretig zichzelf profilerende ego's, maar schiep ruimte voor de ontmoeting met de Levende, die verwacht en begroet werd. Er heerste het soort ordening dat niet beklemmt maar bevrijdt, dat openmaakt voor de lof van God en het heil van mensen. In de liturgie worden wij geordend naar het komende rijk van God, beleefde ik.

Het gaat richting Pinksteren. De Geest wil waaien. Wat de Geest beademt komt tot leven. Nieuw leven ontstaat. Nieuw valt niet samen met de laatste mode, nieuw reikt verder dan bij-de-tijds. Het nieuwe hoeft niet per se zo nieuw te zijn. 'Alles' wordt nieuw: het nieuwe schiet ook in het oude, uit oude schatten wordt het eeuwig jonge opgediept. De liturgie van de eeuwen laat zich graag het heden binnensluizen om als een stroom van leven het hart van actuele gelovigen te verblijden. Hoogte en diepte en lengte en breedte van wat allang gegeven was zet ons hier en nu op het spoor naar morgen. *Reculer pour mieux sauter* — om goed de sprong te maken de toekomst in

moeten we blijkbaar steeds weer terug naar wat eerder is gehoord, ontdekt, ontvangen.

De eucharistieviering in St. Gengoux werd een verrijzeniservaring: Hij leeft, ook hier leeft Hij! Hij leeft in een 12e-eeuwse kerk, in 'gewone' liturgie die zonder toeters en bellen met liefdevolle concentratie wordt gevierd. Hier kom ik thuis, dit is even Jeruzalem.

Henk Gols,
emeritus predikant Protestantse Kerk in Nederland

Praktijken en een door de Geest vervuld innerlijk...

Hans Burger 2-3-22

... in de veertigdagentijd

Terwijl het voor het eerst sinds decennia weer oorlog is in Europa, tikt de tijd gewoon door. Binnenkort begint de veertigdagentijd. Dat leidde tot een gesprekje hier thuis aan tafel. Wat zullen we dit jaar gaan doen? Elk jaar hebben we wel iets als een leesrooster, soms een kijktafel, en meestal kiezen we ook iets uit om te vasten, zoals gereformeerden dat doen die het vasten wat aan het herontdekken zijn. We drinken bijvoorbeeld geen alcohol of alleen water, of er wordt minder

gebruik gemaakt van social media.

Tieners stellen dan de vragen die in de lucht hangen. Waarom zou je eigenlijk in die vastentijd je speciaal met het lijden en sterven van Jezus bezighouden? Dat kan toch het hele jaar? Waarom vieren wel Kerst en Pasen maar geen andere feesten, zoals het Purimfeest? En waarom zou je eigenlijk vasten?

Over de vragen die samenhangen met het kerkelijk jaar valt het mij makkelijker wat te zeggen dan over die laatste vraag, over het vasten. Je kunt niet altijd over alles nadenken. Als je altijd over alles tegelijk nadenkt, vervliegen je gedachten.

Waarschijnlijk is dan het resultaat dat je nergens bij stilstaat. Het verhaal van Jezus Christus is het centrale verhaal van het christelijk geloof – het is het verhaal van onze Heer in wie we delen en die onze identiteit bepaalt. Door de centrale momenten van dat verhaal over het jaar te verdelen, kun je bij al die momenten speciaal stil staan: toeleven naar de komst van de Heer in de adventstijd, Kerst, stilstaan bij het lijden van de Heer in de lijdenstijd en speciaal in de stille week, Goede Vrijdag, Pasen, de opstanding vieren en verlangen naar de uitstorting van de Heilige Geest, en Pinksteren vieren. Elke periode brengt zijn eigen kleur met zich mee – en krijgt ook weer een speciale kleur door wat er gebeurt. De komende veertigdagentijd zal ongetwijfeld mee bepaald worden door het lijden dat veroorzaakt wordt door de oorlog in Oekraïne.

Maar waarom zou je dan vasten? En waarom veertig dagen? Het gaat toch om je innerlijk? Om bij dat laatste te beginnen: binnenkant en buitenkant staan niet los van elkaar. Wat je van binnen doormaakt, wordt lichamelijk uitgedrukt en aan de buitenkant zichtbaar. En wat je met je lichaam doet, kan naar binnen slaan en wordt innerlijk beleefd. Dus het gaat niet alleen om je innerlijk, we zijn ook ons lichaam. En dus hebben vormen en rituelen zin.

Maar die veertig dagen vasten dan? Het getal veertig, legde ik uit, is symbolisch en verwijst naar de veertig jaar in de woestijn van Israël en de veertig dagen die Jezus in de woestijn doorbracht.

En vasten? Vasten betekent dat je dingen niet doet om te merken waarvan je afhankelijk bent en om ruimte te maken voor God, om je te richten op Jezus. Of om in solidariteit met anderen stil te staan bij hun lijden, door honger, oorlog of onrecht.

En toen kwam de opmerking waar ik geen goed antwoord op wist. 'Als ik iets niet doe, ga ik echt niet meer aan God denken.'

Want dat herken ik. Het kost mij niet zoveel moeite om geen alcohol te drinken, of alleen water, of geen gebruik te maken van social media. Alleen, brengt dat mij ook dichterbij God? Betekent die ruimte ook dat ik de betekenis van het lijden van Jezus beter tot me door laat dringen? Eerlijk gezegd: dat valt tegen.

Uiterlijke praktijken vormen je innerlijk kennelijk niet zomaar. Afzien van dingen en ruimte maken is niet genoeg: het vraagt om een positieve tegenhanger om die ruimte opnieuw te vullen. Ons innerlijk is niet vanzelf een door Gods Geest gevulde ruimte.

Dat wordt mijn uitdaging voor deze veertigdagentijd.

Hans Burger

Christus, het licht van de wereld

Theodoor van der Voort 12-1-22

In deze eerste dagen van het nieuwe jaar vieren we de komst van Christus, het Licht van de wereld. Juist deze dagen, waarin de coronatreurnis ons land meer dan de ons omringende landen treft, zien we daar met meer verlangen dan gebruikelijk naar uit. De coronacrisis maakt ons echter soms ook wat extra inventief.

Zo hebben sommige orthodoxe parochies alles gedaan om zoveel mogelijk mensen deel te laten nemen aan het feest van de geboorte van Jezus. De Kerstliturgie werd niet alleen op Eerste en Tweede Kerstdag gevierd, maar ook op 7 januari, de dag die overeenkomt met 25 december volgens de Juliaanse kalender, die in een aantal Orthodoxe Kerken wordt gevolgd. Vooral Russische en Servische leden van deze parochies gaven zich op voor deelname aan de Kerstliturgie op die dag.

De dag daarvoor, 6 januari, wordt in de Orthodoxe Kerk niet Driekoningen gevierd – dat feest valt in de Orthodoxe Kerk samen met Kerstmis – maar de doop van Jezus in de Jordaan. We moeten ons realiseren dat Jezus ons niet alleen heeft bevrijd uit de macht van satan door Zijn dood en opstanding, maar dat Hij ons ook verteld heeft van de liefdevolle band met Zijn Vader, en ons de Drie-eenheid heeft geopenbaard.

In het tropaar van het feest van de doop van Jezus in de Jordaan komt dit duidelijk tot uiting: "Toen Gij, Heer, in de Jordaan werdt gedoopt, werd de aanbidding der Drie-eenheid geopenbaard. De stem van de Vader heeft van U getuigd en noemde U Zijn geliefde Zoon. De Heilige Geest, in de gedaante van een duif, bevestigde de waarheid van dit woord. Gij zijt verschenen als het licht van de wereld. O Christus God, eer aan U." Vandaar dat dit feest ook "Theofanie" – "Godsverschijning" wordt genoemd.

Aartspriester Theodoor van der Voort